

Suomalainen Tartto 16.5. klo 13 ja 18 Pertti Pyhtilä

1. Tarton Raatihuone — Finlandia

Kun Tarton kaupunginjohtajana oli kuoronjohtaja *Laine Jänes*, pyysi Suomen Viron-instituutti, että 6.12. Raatihuoneen kellopeli soittaisi Sibeliuksen *Finlandiaa*. Niinpä Suomen itsenäisyyspäivänä klo 14 kokoontuvat tarton-suomalaiset vieraineen kuuntelemaan Raatihuoneen kellojen soittoa.

2. Werner — Eino Leino

Runoilija Eino Leino (1878–1926) oli niin ihasunut Tartossa saamaansa vastaanottoon, että kirjoitti kansalaisuusanomuksen Wernerin kahvilassa (*Ülikooli 11*). Paikalla oli ollut kahvila jo vuodesta 1882, kun **J.Werner** avasi siinä *Viini kondiitripoe* 1894.

"14.5.1921 Leino matkustaa Viroon. 17.5. Leino kirjoittaa Tartossa runon Eesti vapaa, ensimmäinen. 19.5.1921 Leino pitää Tarton yliopistossa esitelmän Tulevaisuuden taide. Leino palaa Suomeen 1.6.1921. Suomeen paluupäivänä ilmestyy tallinnalaisessa päivälehdessä Päeväleht Leinon kuuluisa avoin kirje Viron valtionpäämiehelle, Konstantin Pätsille. Kirjeessä Leino palaa tuttuun teemaan uudesta isänmaasta." (Lähde: Kainuun Eino Leino -seura)

3. Yliopiston Päärakennus — presidentit

Tarton yliopisto perustettiin 1632, siis 8 vuotta aiemmin kuin Helsingin yliopisto Turkuun; päärakennus (*Ülikooli 18*) valmistui 1809.

Kekkonen vieraili Virossa 11.–14.3.1964 ja piti Tarton yliopiston juhlasalissa 12.3. vironkielisen puheen otsikolla *Virolainen hengenvainio*. **Halonen** on puhunut siellä viroksi mm. 10.9.2003 (EU-vaalien alla) ja promootiossaan 1.12.2004.

4. Muistotaulu kahdeksalle professorille

Päärakennuksen muistolaatta – viiden suomalaisen kera: **Arno Cederberg** (1885–1948), **Johannes Gabriel Granö** (1882–1956), **Lauri Kettunen** (1885–1963), **Ilmari Manninen** (1894–1935) ja **Aarne Tallgren** (1885–1945) – paljastettiin vironkielisen yliopiston 70-vuotisjuhlien aikaan 31.11.1989 ja siinä lukee: *"Syvä kiitos meidän kansallisen yliopistomme alkuvuosien humanisteille Suomesta... Tarton yliopisto — Elias Lönnrotin Seura — Oppineen Viron Seura"*. Näiden suomalaisprofessoreiden kunniaksi järjestetään ns. Granö-luentoja.

5. Lauri Kettunen ja A.J.Sjögren

L.Kettunen on muistotaulun lisäksi saanut kohokuvan päärakennuksen ns. *J.Veski*-lentosaliin ja muotokuvan suomen kielen lehtoraat-

tiin. **Anders Johan Sjögrenin** (1794–1855) kohokuva sijaitsee suomen kielen lehtoraatin vieressä päärakennuksen pohjoissiivessä.

"Suomen sukukansaohjelman varoista M.A.Castrénin seura myönsi 1994–98 A. J. Sjögren -stipendejä Virossa Tallinnan ja Tarton korkeakouluissa opiskelleille Venäjän suomalais-ugrilaisille perus- ja jatko-opiskelijoille. Tukea sai vuosittain 44 opiskelijaa." (Sukukansaohjelma 1994–2004.)

Muuten: Tarton yliopiston suomen kielen lehtoraatti on maailman vanhin: se perustettiin jo 1.10.1803. Viran ensimmäinen haltija *Friedrich David Lenz* ei ehkä osannut lainkaan suomea. Suomeen ensimmäinen lehtoraatti saatiin vasta 1828!

6. Faehlmannin talo — Elias Lönnrot

Elias Lönnrot (1802–1884) vieraili Tartossa kesäkuusta joulukuuhun 1844, jolloin hän oli usein vieraana ystävänsä, lääkärin ja kirjailijan **Friedrich Robert Faehlmannin** (1798–1850) luona (*Ülikooli 21*). Lönnrot myös käveli Tartosta kylään **Friedrich Reinhold Kreutzwaldille** (1803–1882) Võruun, n. 65 km! Talossa toimii nykyään aikakauskirja Akadeemia, jossa on julkaistu mm. vuosien 1989–2001 päätoimittajan, suomenpoika **Ain Kaalepin** (1926–) artikkeleita.

7. Tampere maja

Tarton ystävyyskaupungin Tampereen ylläpitämä kulttuurikeskus (*Jaani 4*), jossa on gallerian, saunan ja kokouskellarin lisäksi majoitustiloja: www.tamperemaja.ee

8. Park-hotelli — Kekkonen sviitti

Kekkonen väitetään usein yöpyneen täällä (*Vallikraavi 23*), mutta hän kävi siellä 12.3. vain vaihtamassa vaatteitaan. Luennon jälkeen Kekkonen siirtyi Käärikululle hiihtämään.

9. Inkerimaja — kunniakonsuli

Vanhusten päiväkeskus *Tähtvere* (*Veski 35*) toimii Suomen sosiaali- ja terveysministeriön kunnostamassa Inkerimajassa, jonka omistaa Viron Inkerinsuomalaisten Liitto. Talossa pidetään kaksi kertaa kuukaudessa Tarton suomalaisen seurakunnan jumalanpalvelukset. Suomen kunniakonsulaatti (**Toivo Kabanen**) avattiin Inkerimajassa 26.9.2005. Suomella oli kunniakonsulaatti Tartossa myös ennen toista maailmansotaa: **Oskar Rütli** (kohokuva Ateenan elokuvateatterin seinässä (*Küütri 1*), koska oli myös Tarton Rotary-klubin ensimmäinen presidentti 1932 alkaen) ja **Alfred Köva**.

10.Korp! Sakala — Lindgren & Lönn	17.Barclay de Tolly
<p>Wivi Lönnin (1872–1966) ja Armas Lindgrenin (1874–1929) suunnitelma osakuntatalo (<i>Veski 69</i>) valmistui 1911. Korp! Sakalan ystävyysosakunta Suomessa on Hämläinen Osakunta.</p>	<p>Michael Andreas Barclay de Tolly (1761–1818) tunnetaan Virossa marsalkkana, joka johti menestyksekkäästi keisarin sotajoukkoja Napoleonin vastaan. Hänen arkkunsa on pienessä mausoleumissa Jögevestessä Etelä-Virossa. Suomalaisille Mihail Barclay de Tolly on Suomen suuriruhtinaskunnan ensimmäinen (/toinen G.M.Sprengtportenin (1740–1819) jälkeen) kenraalikuvernööri 1809-1810.</p>
11.ERM - Ilmari Manninen	18.Paavalin kirkko — Eliel Saarinen
<p>Viron Kansallismuseon ensimmäisenä johtajana toimi 1922–1928 Ilmari Manninen. Hän pystytti jo 1923 museon ensimmäisen perusnäyttelyn Raadin kartanoon, josta 1909 perustettu ERM joutui siirtymään <i>Veski 32</i>:een. Näyttelyt on 1994 lähtien järjestetty NL:n rautatieläisten klubilla (<i>J.Kuperjanovi 9</i>).</p>	<p>Eliel Saarisen 1873-1950) Paavalin kirkossa (1919) oli istumapaikkoja noin 3000, tilaa 7000:lle, mutta 25.3.1944 kirkkoon osui pommi. Syksyksi 1946 saatiin katto ja 1.12.1946 soivat taas kellot. Syyskuussa 1999 nostettiin paikalleen kirkontornin kuparikatto, 2005 lopulla seurakunta ja kaupunki perustivat säätiön, joka restauroi Paavalin kirkkoa.</p>
12.Tarton Rauha – EÜSin talo	19.Villa Tammekann — Alvar Aalto
<p>Viron Ylioppilasseuran talossa (<i>Tõnissoni 1</i>) käytiin Suomen ja Neuvosto-Venäjän rauhaneuvottelut neljä kuukautta vuonna 1920: Rauha solmittiin 14.10.1920. Suomalaisvaltuuskuntaan kuuluivat Juho Kusti Paasikivi (1870–1956), Juho Vennola (1872-1938), Alexander Frey (1877-1945), Rudolf Walden (1878-1946), Väinö Tanner (1881-1966), Väinö Voionmaa (1869-1947) ja Väinö Kivilinna (1875-1950) – heidän nimensä näkyvät talon edustalle pystytetyssä muistolaatassa. Talo sai 100-vuotisjuhlan yhteydessä Suomi-huoneen!</p>	<p>Tarton yliopiston maantieteen professorin August Tammekannin (1894-1959) perheelle suunnitteli Alvar Aalto (1898-1976) omakotitalon Tähtvereen samoihin aikoihin kuin kuuluisa Paimion parantola oli valmistumassa. Tarton kaupunki palautti talon Tammekannin kaksosille Eeva-Majalle (Eduskunnan kirjaston ylikirjastonhoitajana 1980–1993) ja Paavolle (tunnetulle arkkitehdille). Nyt talossa toimii Turun yliopiston ja Tarton yliopiston Granö-keskus: http://granokeskus.utu.fi/</p>
13.Kansojen Muistomerkki	20.Kristjan Jaak Peterson — Ganander
<p>Marian kirkon paikalle rakennetun Päärakennuksen alta siirrettiin luut 1800-luvun alussa arkkitehti J.W.Krausen suunnittelemaan monumenttiin (<i>Vallikraavi</i>), jonka neljällä kyljellä on muistolaatta latinaksi, saksaksi, viroksi ja venäjäksi. Latinankielisessä tekstissä mainitaan "saksalaisten, suomalaisten, puolalaisten ja ruotsalaisten luut"</p>	<p><i>Toomemäellä</i> seisoo yksin Viron kansallisen runoilija, jonka syntymäpäivää 14.3. vietetään <i>Äidinkielen päivänä</i>. Peterson (1801–1822) oli kielinero, joka saksansi suomalaisen Kristfrid Gananderin (1741–1790) ruotsinkielisen teoksen <i>Mythologica Fennica</i>.</p>
14.Suomen Viron-instituutti	21.Kallaste
<p>Suomen Viron-instituutin (<i>Vanemuise 19</i>) tehtävänä on ylläpitää ja kehittää suomalaisvirolaisia kulttuurisuhteita. Instituutilla on erinomainen kirjasto ja lukusali sekä Tartossa että pääkonttorissa Tallinna Kirjailijatalossa.</p>	<p>Tarton laitamalla osoitteessa Raja 31a sijaitsee monien Aino Kallas (1878-1956) -fänien kiinnostuksen kohde. Tarton lähellä sijaitsee myös Elva, jonne pääsee kätevästi junalla.</p>
15.Vanha Vanemuine — Armas Lindgren	22.Ella Murrik (1886-1954)
<p>Armas Lindgrenin suunnittelema <i>Vanha Vanemuine</i> ("Väinämöinen") otettiin käyttöön 1906, mistä alkaa Viron ammattiteatterin historia. Vuosina 1937–1939 rakennettiin uusi teatterisali. Vuoden 1944 taisteluissa teatteri sai pahoja vaurioita eikä sitä "liian virolaishenkisenä" restauroitu vaan nykyinen teatterisali avattiin 1967 ja konserttisali 1970 (<i>Vanemuise 6</i>).</p>	<p>oli <i>Koulutyttö</i>nä Tartossa ja vietti <i>Yliopistovuodet Helsingissä</i> (molemmat teokset suomeksi 1945), avioitui Sulo Wuolijoen kanssa ja hänen tyttärensäpoikansa Erkki Tuomioja piti Suomen 90-vuotisjuhlissa Tartossa vironkielisen puheen 5.12.2007.</p>
16.Turun infokeskus	23.Tarton Forselius-kymnaasi
<p>Tarton toinen suomalainen ystävyyskaupunki on Turku. Turun infokeskus avattiin 4.5.2007 osoitteessa <i>Ülikooli 1</i>, www.tartu.ee/turku/</p>	<p>(Tartu Forseliuse Gümnaasium) on nimetty suomalaissyntyiseksi arvellun Bengt Gottfried Forseliuksen kunniaksi (1660–1688), joka aloitti vuonna 1684 nykyisen kymnaasin lähetyvillä vironkielisen opettajankoulutuksen.</p>